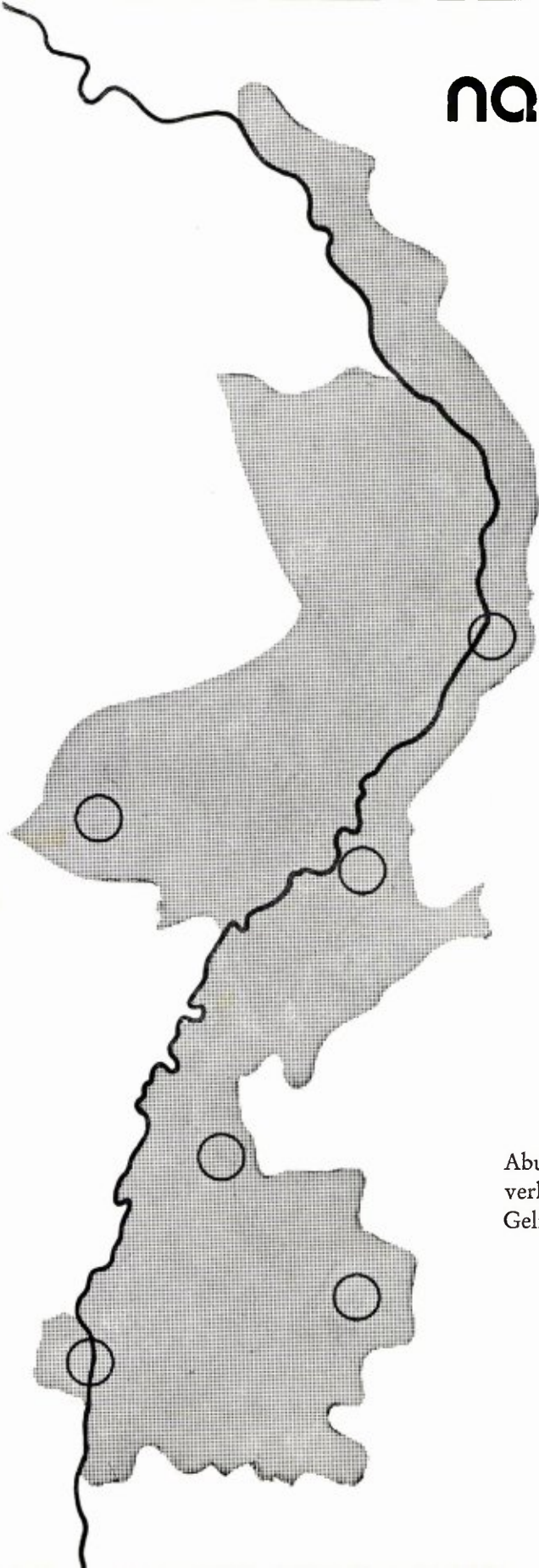

natuurhistorisch maandblad

ERRATUM

Abusievelijk is op pagina 1 van het omslag een verkeerde datum gedrukt.

Gelieve deze als volgt te lezen:

64e jaargang no. 7/8 - 28 augustus 1975

7/8 28 augustus

64e jaargang no. ~~6~~ - 26 juni 1975

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap
in Limburg

MAASTRICHT, 28 augustus 1975

REDACTIERAAD: mevr. drs. F. N. Dingemans-Bakels;
H. P. M. Hilligers; J. A. M. Heerkens Thijssen (wnd. hoofd-
redacteur); dr. P. J. van Nieuwenhoven; W. Ogg.
Redactie-adres: Bosquetplein 7 Maastricht (tel. 043-13671).

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe
leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan admini-
stratie Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, p/a Bosquet-
plein 7, Maastricht; tel. 043-13671.

Afzonderlijke nummers voor niet-leden *f* 2,50, voor leden
f 1,75; dubbelnummers *f* 4,— resp. *f* 3,—.
Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

Voorzitter: Dr. P. J. v. Nieuwenhoven,
Trianonstraat 13, Maastricht. Tel. 043 - 18897

Secretaris: J. A. M. Heerkens Thijssen.
St. Lambertuslaan 29, Maastricht. Tel. 043 - 16071.

Penningmeester: J. G. H. Schoenmaeckers, Johan Frisostraat 4,
Cadier en Keer. Giro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genoot-
schap, Maastricht.

Lidmaatschap: *f* 17,50 per jaar (gezinscontributie *f* 20,—);
Jeugdleden t/m 17 jaar *f* 7,50. Het maandblad wordt aan alle
leden gratis toegezonden.

Abonnementsprijs voor verenigingen en instellingen *f* 35,—
per jaar.

INHOUD:

- Verslagen van de maandvergaderingen	89
- W. van de Westeringh: Hoogstamboomgaarden in Zuid-Limburg	91
- J. J. Moonen: De kat van Ter Worm, Heerlen	100
- Br. V. Lefeber: De Aculeaten (bijen en wespen) van de Schiepersberg	106
- Aankondigingen	112
- Tijdelijke Huisvesting van Natuurhistorisch Museum	112
- Aankondiging van de maandvergaderingen	omslag III
- Excursies en activiteiten	omslag III
- De natuur in	omslag IV
- Aankondiging	omslag IV

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op 5 juni 1975

Na opening van de vergadering door de secretaris, waarbij hij de aanwezigen hartelijk welkom heet, toont de heer Hensels een exemplaar van de ruwe smeewortel (*symphytum-asperrimum*), waarvan de bloemknop rood van kleur is, doch de reeds ontloken bloem een blauwe kleur heeft. Dit zou veroorzaakt worden door verandering van de zuurgraad en de stof die deze kleurverandering bewerkstelligt is anthocyaan.

Opmerkelijk is ook de hommelvraat aan de zijkant van de bloemkelk om beter bij de honing te kunnen komen. Bijen, die met hun zwakke kaken niet kunnen bijten, maken wel gebruik van deze openingen om de nectar te bemachtigen.

De heer Kemp maakt de opmerking, dat het verschijnsel van kleurverandering bij meer bloemen voorkomt.

Dat de zuurgraad hierbij een rol speelt, kunnen we ook bij de rode kool zien, waarbij nogal eens een zure appel wordt meegekookt om de kool een rode kleur te doen krijgen.

De heer Hensels noemt nog als voorbeeld de *Hortensia* met roze bloemen. Voegt men ijzer aan de grond toe, dan verandert de kleur in blauw. Met een roestige spijker of aluin kan men dit al bereiken.

Mejuffrouw Hellings heeft een zwarte aar meegebracht, die zij tussen de gerst gevonden heeft en waarvan zij meent, met het giftige moederkoorn te doen te hebben. Na bestudering van de plant blijkt dit niet zo te zijn. De heer Hensels herkent hierin een vorm van „korenbrand”, een schimmel, die wel meer tussen gerst wordt aangetroffen.

Hij weet nog te vertellen, dat een andere schimmelsoort, „korenroest”, veroorzaakt wordt door de aecidiosporen van *Berberis*. Dit is dan ook de reden, dat in de N.O.-Polder deze sierplant niet in tuinen mag worden aangeplant.

De heer van Noorden merkt nog op, dat in vroegere tijden moederkoorn door apothekers verzameld werd ter bereiding van een middel tegen bloedingen bij kraamvrouwen.

De heer van Mastrigt heeft een vergroeiing in de bloeiwijze van vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*) waargenomen en vraagt of dit iets bijzonders is.

De heer van Mourik zegt, dat dit verschijnsel (pelorische bloem) wel meer voorkomt, ook bij andere planten.

Ook de heer van Noorden heeft vervormingen bij riddersporen (*Delphinium*) aangetroffen. Deze groei-afwijking kwam voor bij een plant, die temidden van andere planten stond. Na deze afwijkende plant verplant te hebben, deed zich het volgende jaar hetzelfde verschijnsel weer voor.

De heer Hensels meent, dat we hier met een erfelijke afwijking te doen hebben en niet met een toevallige. Bij scheuring van zo'n plant vertonen zich dan dezelfde verschijnselen. In kwekerskringen wordt deze methode wel toegepast.

De heer Kemp toont enige foto's van rookpluimen uit schoorstenen van de Enci als voorbeeld van perspectivische vertekening, zoals Prof. Minnaerts o.m. in zijn boek „De natuur van het vrije veld” beschrijft. De foto's geven de ogenschijnlijk afwijkende richting der rookpluimen te zien bij eenzelfde windrichting.

De heer van Mourik heeft een door koolmezen bewoond nestkastje in zijn tuin, waarvan de vliegopening juist iets te klein was voor het mannetje. Toen het nest jongen bevatte, heeft hij de opening iets vergroot, zodat ook de man zijn voedende taak kon verrichten. Helaas is toen ook een ringmus naar binnen kunnen komen die alle reeds halfvolwassen mezen heeft gedood, waarschijnlijk om het kastje als eigen broedplaats te gebruiken. Dit verschijnsel komt in de natuur wel meer voor, maar wie schetst zijn verbazing, dat deze praktijk zich herhaalde bij een ringmussennest in een oude boomstronk, eveneens in zijn tuin, waarbij ook de aanwezige jongen door dezelfde (?) ringmus werden gedood.

De secretaris heeft eens op de Veluwe bij inspectie van een nestkastje, drie op elkaar gebouwde nesten

met eieren aangetroffen. Hij meent hierin ook een bewijs te zien van de soms plaatselijk grote woningnood in de vogelwereld.

Na de pauze houdt de heer van Mourik zijn voordracht aan de hand van dia's over het wilde konijn.

In het kader van productieonderzoek heeft spreker een vijftal jaren achtereen in een 4400 Ha. groot gebied op Terschelling onderzoekingen verricht naar de gedragingen en voortplanting van het konijn.

Bij onderzoekingen in Australië werd een omheind veld ter grootte van een voetbalveld gekozen met in het midden een heuvel. Hierin werd een mannelijk en een vrouwelijk konijn geplaatst, die na verloop van tijd (de werkelijke draagtijd is 30 dagen) jongen kregen. Het aantal jongen per nest varieert van 5 tot 8 stuks. Direct na het werpen wordt weer gepaard. Daar de jongen drie weken worden gezoogd en daarna verstoten, ondervindt het volgende nest geen nadelige gevolgen van deze snelle vermenigvuldiging. Deze gedragslijn gaat overigens slechts op bij optimale omstandigheden, dus wanneer in voldoende mate voedsel aanwezig is. In de winter bij voorbeeld is de voortplanting minimaal.

Na 4 tot 6 maanden zijn de jongen geslachtsrijp.

Zoals bij vele dieren bestaat ook onder konijnen een rangorde en het sterkste vrouwtje, zijnde de hoogste in rangorde, bezet de burcht. Dieren in lagere rangorde worden niet in de hoofdburcht toegelaten en moeten genoegen nemen met een minder gunstige plaats aan de rand en hebben daardoor ook minder overlevingskansen. Deze dieren krijgen ook meestal minder jongen per nest, terwijl hun groei ook tot 30% trager kan verlopen.

Een proef heeft ook uitgewezen, dat, als men het konijn van eerste rangorde wegneemt, deze plaats direct door no. 2 in rangorde wordt overgenomen. Zet men nu na enige tijd konijn 1 weer terug, dan overleeft het deze terugplaatsing meestal niet. Waarschijnlijk is de stress hem te groot bij het ervaren, dat zijn plaats is ingenomen; verwondingen werden althans niet geconstateerd.

Ook bakenen konijnen door driftig graven van klei-

ne kuiltjes en urineren hun territorium af. De beste plaatsen worden steeds door de sterkste dieren ingenomen.

Een moeilijkheid bij het doen van metingen en gewichtsbepalingen was het schietverbod ter plaatse, dus moesten de dieren gevangen worden. In tegenstelling tot de meeste knaagdieren zijn konijnen heel slim en een eenmaal gevangen dier, laat zich niet nog eens vangen. In de omheining waren poortjes aangebracht, welke met duiventengels waren afgesloten, zodat de dieren alleen naar binnen konden. Na korte tijd hadden ze echter geleerd hoe met de bek deze afsluiting op te lichten.

De mixomatose, die in de vijftiger jaren in ons land onder de konijnen zijn intrede deed, heeft danig huisgehouden onder de populatie. Aanvankelijk werd gemeend, dat geen enkel besmet dier een overlevingskans had. Spreker heeft echter geconstateerd, dat zo'n ten dode opgeschreven lijkend dier na drie maanden genezen was. Deze virusziekte wordt door stekende parasieten, voornamelijk vlooiën, overgebracht.

Onder konijnen komt ook wel eens een exemplaar voor met zogenaamde olifantstanden. Deze zijn ontstaan door het niet op elkaar sluiten van boven- en ondertanden, waardoor het continue afslijtingsproces verstoord wordt.

Aan het slot van zijn voordracht, waarvan dit verslag slechts een korte samenvatting is, zegt spreker te gelegener tijd een uitvoerig artikel over zijn onderzoekingen in het Maandblad te zullen publiceren. De aanwezigen tonen hun instemming met deze mededeling.

Met een bijzonder woord van dank aan de heer van Mourik voor zijn boeiend betoog en aan de overige aanwezigen voor hun interessante mededelingen, sluit de secretaris de vergadering.

HOOGSTAMBOOMGAARDEN IN ZUID-LIMBURG

historie, ligging, bodemgesteldheid en landschappelijke waarde

door W. VAN DE WESTERINGH
afdeling Bodemkunde en Geologie van de
Landbouwhogeschool, Wageningen.

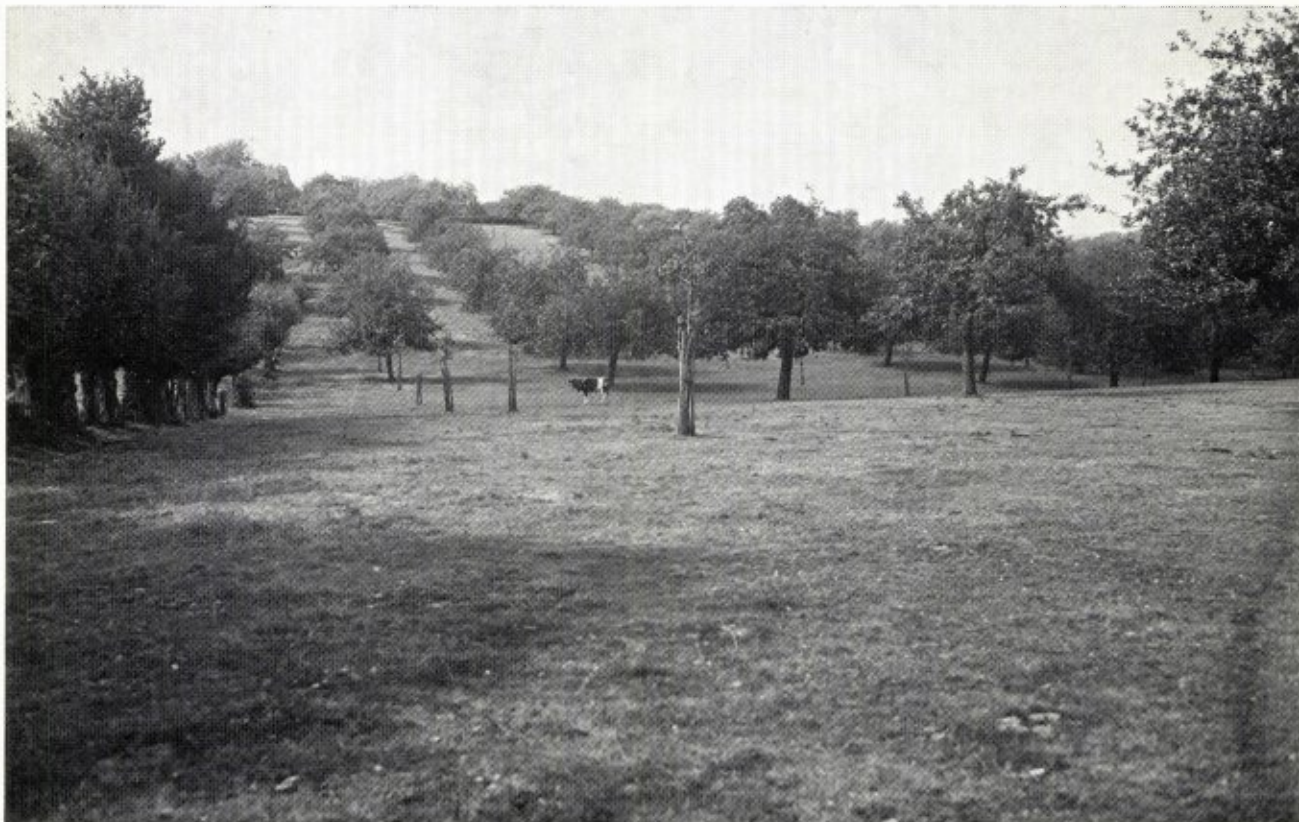
Inleiding

De laatste jaren staan de boomgaarden, speciaal de hoogstamboomgaarden, sterk in de belangstelling. Allereerst bij de boeren, die de oude, veelal beweide

hoogstamboomgaarden rooien om er een andere agrarische bestemming aan te geven. De hoogstamboomgaarden hebben hun agrarische functie verloren, omdat de kosten ten opzichte van de baten te hoog zijn. Bovendien is het sortiment veelal te groot en verouderd.

Vervolgens bij de landschapsbeschermers c.s., die veelal met lede ogen aanzien dat dorpen en boerderijen dikwijls in weinig fraaie gedaanten tevoorschijn komen, als oude hoogstamboomgaarden worden geveld. Het heuvelachtige karakter van Zuid-Limburg bevordert dit nog extra, omdat men er vaak van vele zijden het gezicht op heeft. (Hetzelfde is dikwijls ook het geval met recreatie-objekten!)

Tenslotte is er nog het toeristische aspect van de

Afb. 1. (foto: Dir. Voorlichting van het Min. v. L. & V.)

bloeiende hoogstamboomgaarden in het heuvelland. Bij alle beschouwingen over het wel en wee van de oude hoogstamboomgaarden dient men echter steeds te bedenken welke functie deze hadden. Als ze hun functie verliezen en men wil ze een nieuwe functie geven, dan dient men de konsekwenties hiervan, ook financieel, goed te overdenken.

Kort historisch overzicht

Het is een vaststaand feit dat de fruitteelt in Zuid-Limburg al zeer oud is (1, 2, 3 en 4).^{*} Helaas zijn er weinig oude bronnen, waaruit geschiedkundige gegevens kunnen worden gehaald.

Het is zeker dat in de Middeleeuwen en ook eeuwen er na de fruitteelt – dat is het telen van vruchten – alleen werd uitgeoefend in een hof, tuin of gaard(e) bij kloosters, kastelen of andere aanzienlijke landgoederen. Pas later, vermoedelijk in de 15e eeuw, is het boomgaardje voor zelfvoorziening bij de boerderij verschenen. Zo'n boomgaardje had een geringe oppervlakte en was in de meeste gevallen kleiner dan 1 ha. Het was een zgn. huis- of fruitweide: een hoogstamboomgaard met een onderbegroeiing van gras, die tevens als weide voor het vee, vaak jong vee, diende.

De totale oppervlakte hoogstamboomgaarden in Zuid-Limburg zal daarom destijds betrekkelijk ge-

ring zijn geweest, hoewel hun, wat we noemen „afschermfunctie” vermoedelijk al wel aanzienlijk was. De uitbreiding van het areaal vruchtbomen is pas begonnen in de 19e eeuw, toen er na de Franse tijd een gunstige periode aanbrak door de opkomst van de industrie, vooral in de omliggende streken van Duitsland en België. Er ontwikkelde zich een belangrijke sociale groep, die geen fruit meer voor zelfvoorziening teelde. Bovendien nam de welvaart toe. Er ontstond een toenemende vraag, wat een uitbreiding van de fruitteelt ten gevolge had.

Behalve voor de consumptie werd er ook veel fruit geteeld en verwerkt tot appelstroop, zoals de bekende rinse appelstroop.

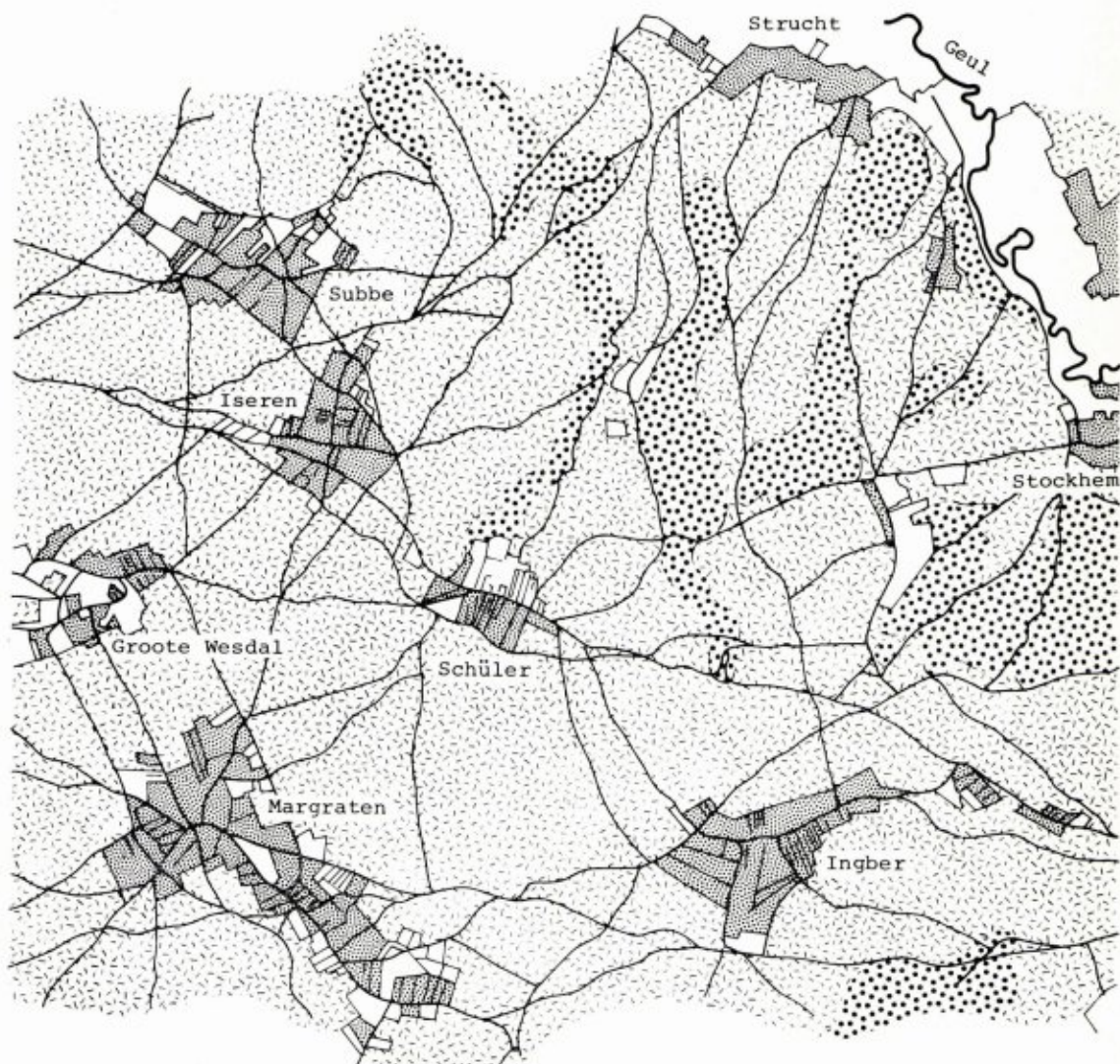
Op de zgn. Tranchot-kaart (5) van omstreeks 1805 staan de boomgaarden nog aangegeven vóór de uitbreiding begon: rond de dorpen, gehuchten en boerderijen. Een gedeelte van de Tranchot-kaart van een gebied tussen Valkenburg, Margraten en Gulpen is hiernaast opgenomen.

Vergelijken we hiermee de topografische kaarten uit het einde van de vorige eeuw (6), dan blijkt de verandering in het areaal boomgaarden. De opbloei van de fruitteelt is kennelijk door de landbouwkrisis, die omstreeks 1878 begon, toch niet geheel verdwenen. Het fruit beperkt zich weer hoofdzakelijk tot de huisweiden, maar is in de meeste gevallen wel in oppervlakte toegenomen.

	Sibbe			IJzeren			Scheulder			Ingber			Totaal		
	index	toename t.o.v. 1805	relatieve toename	index	toename t.o.v. 1805	relatieve toename	index	toename t.o.v. 1805	relatieve toename	index	toename t.o.v. 1805	relatieve toename	index	toename t.o.v. 1805	relatieve toename
1805	100	—	—	100	—	—	100	—	—	100	—	—	100	—	—
1891	152	52	52	150	50	50	230	130	130	100	0	0	137	37	37
1907	191	91	39	173	73	23	320	220	90	153	53	53	184	84	47
1965	264	164	73	400	300	227	480	380	160	167	67	14	269	169	85

(berekend volgens geplanimeteerde oppervlakten boomgaarden op top. kaarten)

* De cijfers verwijzen naar de literatuuropgaven.

Vereenvoudigde bodemgebruikskaart uit het begin van de 19^e eeuw (naar Tranchotkaart, blad 84 (Margraten))

1 km

	Akkerland, w.o. braakland
	Weide- en hooiland
	Boomgaarden (fruitweiden)
	Bos

In de voorgaande tabel zijn voor de dorpen Subbe (Sibbe), Iseren (IJzeren), Schüler (Scheulder) en Ingber de verhoudingscijfers van het areaal boomgaarden t.o.v. 1805 gegeven.

De grootste uitbreiding van de fruitteelt vond pas plaats omstreeks de beide wereldoorlogen. Dit is duidelijk te zien in dezelfde tabel, waarin ook de verhoudingscijfers van het fruitareaal in 1907 en 1965 zijn opgenomen. De verandering in de oppervlakte boomgaarden heeft zich voor elk dorp niet op dezelfde wijze voltrokken. Zouden voor 1975 t.o.v. 1965 dergelijke verhoudingscijfers worden berekend, dan zal hieruit zonder twijfel de duidelijke afname van het areaal boomgaarden tot uiting komen. Op recente luchtfoto's is het „nieuwe” landschap zonder de hoogstamboomgaarden vaak al duidelijk op te merken en tevens een duidelijke verandering in de ligging van de boomgaarden: de hoogstamboomgaarden rond de dorpen zijn grotendeels verdwenen, de nieuwe moderne laagstamboomgaarden liggen op het veld op de plateaus.

L i g g i n g

In het voorgaande is de ligging van de oude hoogstamboomgaarden reeds enkele malen ter sprake gekomen, namelijk rond de dorpen. Voor de oude fruitteelt was de plaats van bewoning blijkbaar belangrijker dan de bodemgesteldheid of de helling van het terrein.

De ligging van de oude woonkernen is duidelijk gebonden aan de aanwezigheid van water: langs de beken, onderaan hellingen langs (droge) dalen waar grondwater nabij het oppervlak komt of bronnetjes ontspringen, of op plateaus op plaatsen waar een zware of dichte laag het water in de ondergrond doet stagneren.

Voor de moderne fruitteelt is de bodemgesteldheid en de helling veel belangrijker. Veel jonge boomgaarden zijn dan ook aangeplant op de plateaus of flauwe hellingen met dikke lössgronden. Deze gronden maken een diepe beworteling en daardoor een

goede groei mogelijk. Bovendien heeft de ligging op een plateau ten opzichte van de ligging in een beekdal een gunstig effect wat betreft o.a. nachtvorstgevoeligheid.

Op plaatsen waar de oude huis- of fruitweiden lagen of nu nog aanwezig zijn, kunnen we verschillende grondsoorten en verschillende hellingsklassen aantreffen. Dit zal in het navolgende nog verder ter sprake komen.

B o d e m g e s t e l d h e i d

Zoals eerder reeds is opgemerkt, is de ligging van de oude hoogstamboomgaarden veelal onafhankelijk geweest van de landschappelijke ligging. Als gevolg hiervan komen de hoogstamboomgaarden dan ook op allerlei grondsoorten voor. Afhankelijk van de bodemgesteldheid zal de groei van boomgaarden en de grootte en kwaliteit van de oogst verschillen vertonen.

Diepe lössgronden in situ en colluviale lössgronden zijn in het algemeen zeer goed geschikt. Ondiepe lössgronden zijn al minder geschikt, daar ze vanwege hun ondergrond beperkingen kunnen hebben. Komt in de ondergrond grof rivierterraszand of -grind voor, dan bestaat voor zulke gronden het gevaar dat ze in droge zomers een zekere mate van verdroging hebben. Bestaat de ondergrond uit een ondoorlatende kleilaag, dan zal in natte perioden het water hierop stagneren.

Als kalksteen (krijt, mergel) of kalkrijke löss (eerdmergel) ondiep voorkomt, dan kunnen de gronden zowel last van verdroging als van gebreks- of voedingsziekten hebben.

In de moderne fruitteelt zal bij de aanleg van nieuwe (laagstam-)boomgaarden zeker rekening worden gehouden met de bodemgesteldheid, omdat men het zich niet kan permitteren dat door een verkeerde keuze van de grond een grote kapitaalsuitgave geen rendement opbrengt.

De oude hoogstamboomgaarden zijn dus veelal aangelegd onafhankelijk van de bodemgesteldheid en de

Afb. 3. (foto: Dir. Voorlichting van het Min. v. L. & V.)

bodemgeschiktheid, maar afhankelijk van de ligging van de boerderijen en de dorpen.

Dit heeft wèl tot gevolg gehad dat hoogstamboomgaarden tientallen jaren, vaak zelfs eeuwenlang, steeds op dezelfde plek waren gelegen. En dit heeft weer meer of minder invloed gehad op de eigenschappen van het bodemprofiel ter plaatse. Men moet zich niet voorstellen dat in een hoogstamboomgaard van weleer, alle bomen van gelijke grootte of ouderdom waren. Als er bomen dood gingen of

omwoeien, dan ontstonden er open plekken. Deze open plekken werden later weer met jonge bomen ingeplant („ingeboet”). Vroeger bestond dus een hoogstamboomgaard uit zowel oude als jonge vruchtbomen. Belangrijk voor de bodem was dat er steeds een begroeiing bleef, zowel van bomen als van gras (punt 1).

Want de oude hoogstamboomgaarden dienden tevens voor het weiden van vee; vandaar de namen huis- en fruitweiden. Het feit dat er vee graasde en dat

er niet werd gehooïd, was belangrijk voor de organische stofvoorziening. Deze was zeer goed, en werd bovendien nog bevorderd doordat zulke percelen, gelegen vlak bij de boerderijen, regelmatig ook nog een organische bemesting met stalmest kregen.

De goede organische stofvoorziening (punt 2) was dus een gevolg van de groei en het afsterven van ondergrondse en bovengrondse delen van het gras, idem van de vruchtbomen (bladval!), exkrementen van het vee en bovendien de extra stalmest.

De punten 1 en 2 zijn buitengewoon belangrijk geweest voor de gronden in boomgaarden, welke bodemprofielen er oorspronkelijk ook mochten voorkomen.

Wat betreft punt 1: de betekenis van de langdurige, vaak eeuwenlange, permanente bedekking van landbouwgrond is geweest dat er géén erosie kon optreden, zelfs niet in tamelijk hellend terrein. Akkerbouwgronden die een korte of langere periode van het jaar onbedekt liggen, zullen bij enige helling al vlug erosie vertonen. Dit kan ook nu nog overal na zware regenbuien worden waargenomen. De bodemkaart van een lössgebied laat deze afhankelijkheid van erosie en helling duidelijk zien: niet of weinig geërodeerde lössgronden op plateaus of zeer flauwe hellingen (minder dan 2%), matig geërodeerde lössgronden op hellingen van ca 2 - 8% en sterk geërodeerde lössgronden op steilere hellingen van meer dan 8% (7).

Als de oude hoogstamboomgaarden bij de boerderijen en de dorpen eeuwenoud zijn, dan moet vanwege de eeuwenlange permanente bodembedekking de erosie ter plaatse minder zijn geweest dan in het omringende akkerland. Dit zal nog duidelijker zijn als vanaf de Middeleeuwen, toen de grote ontbossing plaatsvond en daardoor de sterke erosie optrad, deze plekken steeds een bodembedekking hebben gehouden.

Bij een kort oriënterend onderzoek op enkele plaatsen leek het er op dat de erosie in oude hoogstamboomgaarden – namelijk op plaatsen waar zowel hedentendage als in de tijd van de Tranchot-kaart

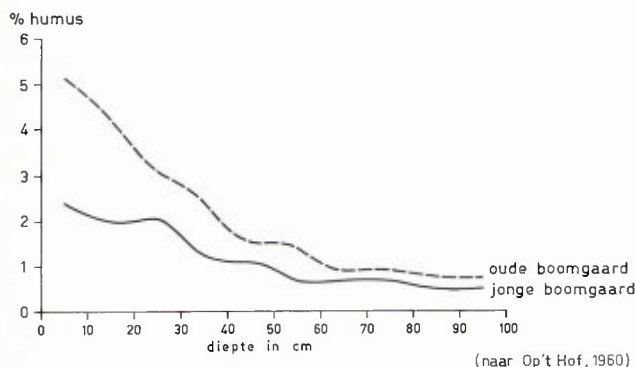
boomgaarden voorkwamen – minder was dan op grond van de helling mocht worden verwacht en eveneens minder dan in het omringende bouwland-areaal (8). Nader onderzoek hierover zal volgen.

Het verschijnsel dat er bij een permanente bodembedekking hoegenaamd geen erosie behoeft op te treden, is verschillende keren eveneens opgemerkt in bossen op steile tot zeer steile hellingen.

Op deze hellingen mag men veronderstellen dat er altijd wel een bodembedekking is geweest, hetzij van bos of hakhout, hetzij van (half-)natuurlijk grasland. Op enkele plekken werden *k o m p l e t e* lössprofielen aangetroffen op hellingen waar dit onmogelijk zou kunnen als er akkerbouw en dientengevolge erosie was geweest! Zo'n konstatering is eveneens zeer belangrijk voor de vegetatiekunde en ecologie, omdat het voorkomen van een compleet lössprofiel op een steile helling aangeeft dat er nooit akkerbouw en vermoedelijk zelfs ook geen weidebouw is geweest, maar dat er steeds een boom- en/of struiken- en kruidenbegroeiing is geweest!

Wat betreft punt 2: de grote toevoer van organische stof aan de grond heeft gunstig gewerkt op het bodemleven. Bovendien geven de vruchtbomen een zekere beschaduwing en daarmee tegelijkertijd een afzwakking van extremen (temperatuur, vochtigheid) in de grond.

Dit alles heeft ervoor gezorgd dat de biologische activiteit, speciaal van regenwormen, in de grond zeer groot kon zijn (9 en 10). De gronden in oude hoogstamboomgaarden zijn dan ook dikwijls zeer diep gehomogeniseerd, tot soms wel 50 à 80 cm toe, terwijl ze een hoger organische stofgehalte en donkerdere kleur bezitten dan bij een ander bodembegebruik. In het Nederlandse bodemklassificatiesysteem (11) zullen ze dan ook vaak in de orde van de eerdgronden vallen, n.l. de hofeerdgronden, en bij een dikte van de donkere bovengrond van meer dan 50 cm, de tuineerdgronden. De vergelijkbare lössgronden zonder diepe biologische homogenisatie behoren veelal tot de rade- en bergbrikgronden.

(naar Op't Hof, 1960)

De diepe biologische homogenisatie heeft tot gevolg dat deze gronden een goede porositeit bezitten, een goede lucht- en waterhuishouding hebben, waardoor een goede beworteling is gegarandeerd. De typische kenmerken van een klei-inspoelingshorizont, een zgn. briklaag, zullen slechts nog hier en daar aanwezig zijn, en veelal grotendeels of geheel zijn verdwenen door homogenisatie. Bij een hoge wormenpopulatie wordt de grond in 7 tot 10 jaar volledig omgezet, hetgeen betekent dat de klei-inspoelingshuidjes niet meer in situ aanwezig zijn, maar slechts als brokjes, of zelfs helemaal niet meer voorkomen. Alleen een hoger kleigehalte wijst dan nog op de oorspronkelijke briklaag.

Uit het voorgaande zal het duidelijk zijn geworden, dat oude boomgaarden in Zuid-Limburg een aanzienlijke invloed hebben gehad op het bodemprofiel. Behalve dit bodemkundige effect hebben ze ook een ruimtelijk/visueel effect gehad. Hierop zal hierna in het kort worden ingegaan.

Landschappelijke aspecten

Hoogstamvruchtboomen bezitten bij een hoge ouderdom een enorme omvang, zowel in de hoogte als in de breedte. Overbekend zijn de perebomen van het ras Legipont die zeer hoog kunnen worden. Zulke grote bomen geven in de bloeitijd een prachtige aan-

blik, vooral in een heuvelachtig gebied zoals Zuid-Limburg. Bij het verdwijnen van de oude hoogstamboomgaarden zal dit moeilijk door andere „wilde” soorten kunnen worden overgenomen, omdat deze vaak niet tot zo'n grootte uitgroeien of niet zo overdadig bloeien. Alleen de wilde kers (boskriek) is in de bloeitijd vergelijkbaar.

Behalve om hun bloesem hebben hoogstamboomgaarden, in tegenstelling tot laagstamboomgaarden, een landschappelijke betekenis, namelijk omdat ze veel aan het oog onttrekken, in zonerheid bebouwing. Deze is, dat moet helaas worden gezegd, op veel plaatsen niet altijd aantrekkelijk. De zgn. afschermfunctie is iets dat niet typisch is voor hoogstamvruchtboomen, en dat gemakkelijk door oudere bomen van de lokale inheemse begroeiing overgenomen zou kunnen worden. Het is daarom niet terecht, dat landschapsbeschermers en actiegroepen om deze reden de hoogstamboomgaarden willen behouden.

Bij alle discussie over hoogstamboomgaarden zal er steeds van moeten worden uitgegaan dat deze boomgaarden functioneel moeten zijn. We moeten ons hierbij afvragen: wat was of is hun functie en welke nieuwe functie moeten ze krijgen?

Zoals in het begin reeds is opgemerkt, diende het fruit voor eigen consumptie of voor de markt. Het was dus een agrarisch-ekonomische bedrijfstak. In tijden van hoge prijzen bij een groeiende vraag door toenemende welvaart of door oorlog (= afname van de import), zoals tijdens en na de Franse tijd en de beide wereldoorlogen, breidt het areaal zich uit, terwijl in tijden van een te groot areaal of ekonomische teruggang de oppervlakte wordt ingekrompen, zoals in de laatste jaren het geval is.

Het fruit komt nu uit de modern geleide laagstamboomgaarden, terwijl de hoogstamboomgaarden in de meeste gevallen niet meer rendabel zijn, o.a. door de te hoge kosten aan snoeien en plukken, het sortiment en de geringere oogstzekerheid. Agrarisch gezien hebben de hoogstamboomgaarden dus hun tijd gehad.

Tekenend in dit verband is bovenstaand plaatje in „De Fruitteelt” van 1 januari 1955, blz. 21.

Als we toch de hoogstamboomgaarden, om welke reden dan ook, willen behouden, zullen ze een andere dan deze agrarische functie moeten krijgen. Als dit niet wordt gedaan, dan zullen ook de laatste in korte tijd verdwenen zijn, omdat bij verwaarlozing deze oude bomen snel te gronde gaan.

Zo'n nieuwe functie zal liggen op het terrein van de landschapskunde, de recreatie of het „hobby-boeren”. In de beide eerste gevallen zullen veelal andere instanties of personen dan de agrariërs het beheer moeten overnemen, hetgeen uiteraard voor die instanties of personen financiële konsekventies heeft.

Een van de mogelijkheden is het schadeloosstellen van de boer als deze zijn niet langer functionele vruchtbomen toch in zijn weide laat staan, en nog liever: ook onderhoudt (o.m. snoeien). Dit zal dan de vorm van bijv. beheersovereenkomsten moeten krijgen.

Een andere mogelijkheid is dat de boomgaarden worden aangekocht en dat de aankoper, bijv. Staatsbosbeheer, het Limburgs Landschap of Ministerie van C.R.M. ook het beheer op zich neemt. Theoretisch is dan het behoud veilig gesteld, maar praktisch

kunnen er bezwaren opdoemen in verband met het onderhoud dat dan moet gebeuren door niet-direkt betrokkenen, die zich het vak nog eigen moeten maken.

Deze mogelijkheid kost veel geld, zowel voor aankoop als onderhoud. Of, anders gezegd, met hetzelfde geld zou volgens de eerste mogelijkheid een veel groter areaal hoogstamboomgaarden veilig gesteld kunnen worden. De eerste mogelijkheid heeft bovendien het voordeel dat de boomgaarden veel funktioneler blijven, waarbij de boer ondermeer ook landschapsverzorger is, waarvoor hij ook wordt betaald. Uiteraard dient zoiets alleen op vrijwillige basis en met volle medewerking van de boeren te geschieden. Het is hier niet op zijn plaats om te bespreken hoe een en ander het beste kan worden geregeld.

S a m e n v a t t i n g

Historisch gezien hebben de hoogstamboomgaarden al sinds eeuwen een belangrijke plaats in het cultuurlandschap van Zuid-Limburg ingenomen. De ligging van de boomgaarden was niet afhankelijk van de bodemgesteldheid, maar van de situering van boerderijen en dorpen.

De oude boomgaarden hebben invloed gehad op bepaalde eigenschappen van het bodemprofiel. Behalve als agrarische bedrijfstak hadden ze vroeger automatisch en ongemerkt ook een landschapsfunctie. De agrarische functie is verleden tijd, terwijl de landschappelijke functie, die gelukkig wel is opgemerkt (!), momenteel (nog?) niet in het agrarisch beheer past. Nieuwe beheersvormen zullen moeten worden gevonden om de hoogstamboomgaarden hun waarde voor het Zuidlimburgse cultuurlandschap te laten behouden.

Literatuur

1. Sangers, W. J. (1952). „De ontwikkeling van de Nederlandse tuinbouw (tot het jaar 1830)”, Zwolle.
2. Dahlmans, H. (1965). „Historie, heden, toekomst voor de fruitteelt in Limburg”. *Groenten en Fruit*, 21 (9), blz. 410-411.
3. Blink, H. (1902/04). „Geschiedenis van den Boerenstand en den Landbouw in Nederland”. Groningen.
4. Verslagen van de landbouw in Nederland; uitgegeven vanaf 1806. 's-Gravenhage.
5. Tranchot (1803-1820). Topografische kaarten van Zuid-Limburg. Heruitgave Landesvermessungsamt Nordrhein-Westfalen (1967).
6. Topografische Dienst. Topografische kaartbladen; diverse uitgaven. Delft.
7. Bodemkaart van Nederland, schaal 1 : 50.000 (1970). Blad 59, Peer en blad 60 West en Oost, Sittard. Wageningen.
8. Westeringh, W. van de (1975). „Relatie oude hoogstamboomgaarden, volledigheid lössprofiel en hellingsklasse; diepte homogenisatie”. Verslag KB-veldpracticum Gerendal 1975 (Jongmans, red.), Afd. Bodemkunde en Geologie van de L.H. Wageningen.
9. Westeringh, W. van de (1967). „De invloed van bodemgebruik en homogenisatie op lössgronden”. Verslag KB-veldpraktikum Nuth-Spaubeek 1966 (Bouma, red.) Lab. Regionale Bodemkunde van de L.H. Wageningen, blz. 2-5.
10. Hof, A. op 't (1960). „De boomgaard als bodemverbeteraar”. *Tijdschr. Ned. Heide Mij.*, 71 (9), blz. 226-230.
11. Bakker, H. de en J. Schelling (1966). „Systeem van bodemclassificatie voor Nederland”. Wageningen.

Standard orchards in Southern Limburg (the Netherlands); their history, situation, soil condition and value for the landscape.

Summary

In Southern Limburg fruit culture is already known since the Middle Ages. Formerly fruit was exclusively grown in gardens of cloisters and castles; in later times also by farmers in orchards. The fruit was used for selfsupporting and later on also for marketing. The old standard orchards were situated around farms and villages, independently of the soil condition.

In Southern Limburg the loess soils in situ and the colluvial loess soils are well-suited to fruit trees. Due to their very long continued use, these orchardsoils seem to have undergone less erosion than the soils on arable land on the same slopes. The grass undergrowth, the roots of the trees and the grass, the leaf fall and moreover the large quantities of applied stable manure caused an intensive biological homogenization of the soils in the old standard orchards. This lead to high contents of organic matter and a good physical condition and fertility of the orchards soils.

Nowadays the old standard orchards have lost their agricultural function. Possibly they can get a new function for the Southern Limburg landscape.

DE KAT VAN TER WORM, HEERLEN

door J. J. M. MOONEN

De vraag of een bepaalde kat met veel wild-kenmerken een Wilde Kat is of een Huiskat is niet gemakkelijk te beantwoorden. De uitwendige kenmerken geven meestal geen uitsluitsel. De kat, die in 1963 bij Kasteel Ter Worm in de gemeente Heerlen werd gevangen, werd in dat jaar door Van Bree als een Wilde Kat beschreven (Nat. Hist. Maandblad, 1963, no. 2, p. 24). Vanwege de geringe verschillen tussen de Wilde Kat en de Huiskat wordt steeds gezocht naar een methode om deze twee kattenvormen met zekerheid te kunnen onderscheiden.

Schauenbergs methode om de herseninhoud grafisch uit te zetten tegen de maximale schedellengte gaf voor de Wilde Kat en de Huiskat verschillende resultaten, die elkaar niet overlaptten. Deze resultaten werden verkregen aan de hand van metingen aan schedels van 139 Wilde Katten en 217 Huiskatten. Van Bree e.a. (1971) hebben deze methode toegepast op de schedels van een aantal Nederlandse twijfelgevallen. Hieruit bleek, dat alle onderzochte schedels van Huiskatten waren, behalve de schedel van de Kat van Ter Worm (NHM St. 951 z). Deze schedel zou wat bovengenoemde eigenschap betreft of van een Wilde Kat kunnen zijn of van een Huiskat. Vandaar dat Van Bree e.a. (1971) tot de conclusie kwamen, dat de kat van Ter Worm of een Wilde Kat is of een bastaard tussen Wilde Kat en Huiskat. Tot deze conclusie hebben ook de andere kenmerken van dit dier bijgedragen (v. Bree, 1963).

Een in 1973 verschenen publikatie van de Tsjech Z. Kratochvíl over de schedelkenmerken van Wilde Kat en Huiskat was de aanleiding om de schedel van de kat van Ter Worm nog eens kritisch te bekijken. Het materiaal, dat Kratochvíl voor deze studie tot zijn beschikking had, kwam uit Moravië en Slowakijë. Het bestond uit 51 schedels van de Wilde Kat en 60 schedels van de Huiskat. Kratochvíl gaat

er vanuit, dat het verschil tussen de Wilde Kat en de Huiskat niet zozeer ligt in het verschil tussen een of twee kenmerken, maar in het verschil in het totaal van de kenmerken. Het totaal van de kenmerken betekent in de praktijk: zoveel mogelijk kenmerken. De kenmerken, die Kratochvíl noemt, geven ieder op zich geen uitsluitsel. Een bepaald kenmerk kan bij Wilde Katten ook een huiskat-karakter hebben, en bij Huiskatten een wild-karakter. De verhouding, waarin beide karakters voorkomen, is bij beide groepen echter verschillend.

De belangrijkste kenmerken, die een zeer duidelijk verschil in de verhouding te zien geven bij Wilde Katten en Huiskatten, zijn de volgende:

1) Het verloop van de Lineae Temporales is bij de Huiskat meer liervormig; bij de Wilde Kat lopen deze lijnen concaaf naar het midden van de schedel en komen uit in de crista sagittalis externa. Bij dit kenmerk moet opgemerkt worden, dat bij jonge dieren het verloop van deze lijnen altijd liervormig is; ook bij de Wilde Kat, al is het hier minder. Dit kenmerk is bij jonge dieren alleen te gebruiken als men de leeftijd (bij benadering) kent. (Figuur 1.)

2) Bij de Wilde Kat is de plaats, waar de neusbeentjes het voorhoofdsbeen raken vlak; bij de Huiskat is er op die plaats een kleine groeve (volgens Suminski 1962: 100%).

3) Wanneer de schedel van onderen bekeken wordt, kijkt men bij de Wilde Kat recht op de opening van het foramen ovale; bij de Huiskat is de opening meestal helemaal niet te zien, soms kijkt men er schuin op.

Wilde Kat:	78,7% „open” (waarvan 24,9% half);
	21,3% „dicht” (Suminski, 1962)
	84,3% „open”;
	13,7% „dicht” (Kratochvíl, 1973)
Huiskat:	8,3% „open”;
	86,6% „dicht” (Kratochvíl, 1973)
	rest onduidelijk.

4) Bij de Wilde Kat komt de processus condylaris van de onderkaak niet voorbij de lijn tussen de meest caudale punten van de processus angularis en de processus coronoideus. Bovendien maakt deze lijn een rechte of scherpe hoek met de lengterichting van de onderkaak.

Bij de Huiskat steekt de processus condylaris wel buiten deze lijn uit en is de hoek, die de lijn maakt met de lengterichting van de onderkaak, stomp.

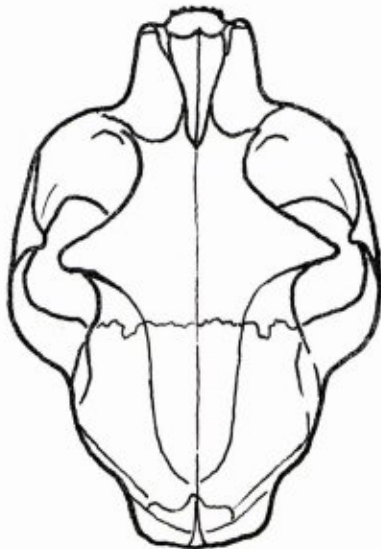
Een zeer gemakkelijke wijze om deze kenmerken te controleren is de onderkaak op de achterkant over-eind te zetten (Figuur 2). De onderkaken van de Wilde Kat staan bijna allemaal stevig en vallen niet om.

(74,6% vallen niet om en staan stevig.

(21,4% vallen niet om maar schommelen een beetje.

(4,0% schommelen en vallen om.

De onderkaken van de Huiskat schommelen bijna altijd en vallen om.

Figuur 1. A. Schedel van subadulte Huiskat.
Het verloop van de Lineae Temporalis is liervormig.

(67,1% vallen om en schommelen.

(12,1% vallen om maar schommelen niet.

(18,9% vallen niet om maar schommelen wel.

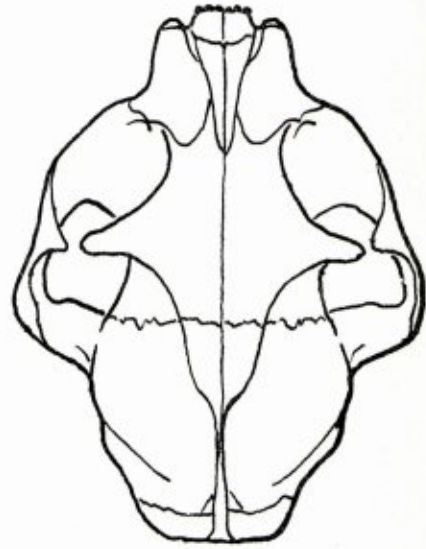
(1,9% vallen niet om en schommelen niet.

(Kratochvíl, 1973)

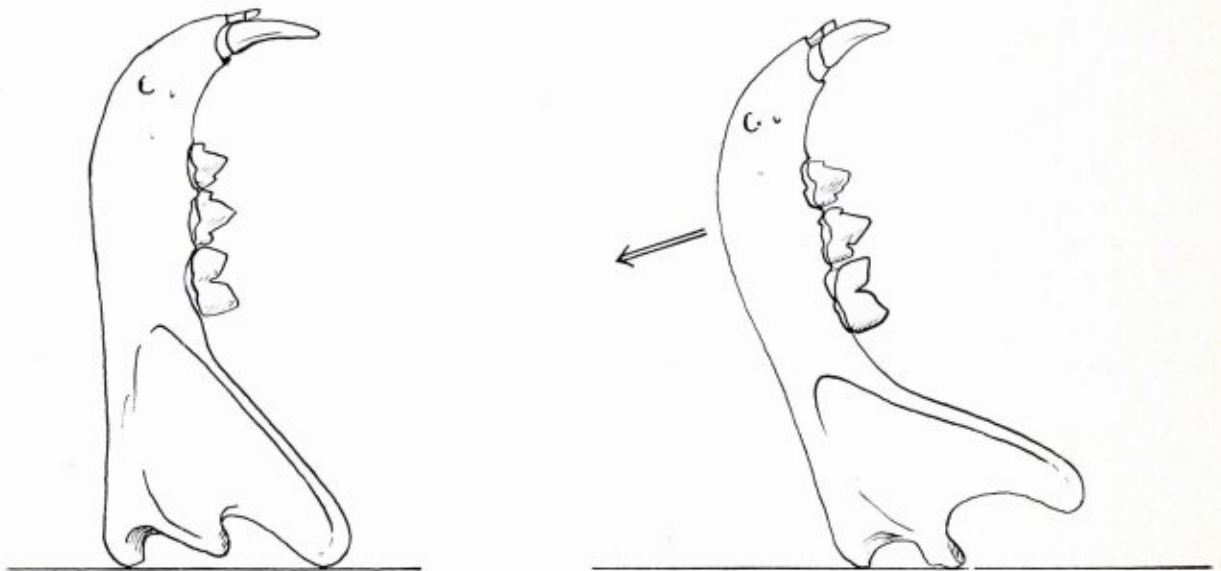
Kratochvíl (1973) noemt nog meer bruikbare kenmerken, totaal 21 verschillende, maar het is niet nodig deze hier allemaal te herhalen.

Bij de schedel en onderkaak van de Kat van Ter Worm hebben 16 van deze 21 kenmerken een duidelijk wild-karakter; 2 kenmerken zijn minder duidelijk en 3 kenmerken houden het midden tussen die van de Wilde Kat en van de Huiskat. De schedel heeft géén kenmerken met een duidelijk huiskat-karakter. Tot de 16 duidelijke „wilde” kenmerken van de Kat van Ter Worm horen ook de vier bovengenoemde kenmerken.

In het tweede gedeelte van zijn publikatie behandelt Kratochvíl de maten van schedel en onderkaak; 34

B. Schedel van subadulte Wilde Kat.
Het verloop van de Lineae Temporalis is minder liervormig.
Hier getekend zoals bij Kat van Ter Worm.

Figuur 2. A. De onderkaak van de Wilde Kat valt niet om.

schedelmaten en 16 maten aan de onderkaak. De maten van de Wilde Kat en de Huiskat overlappen elkaar. De gemiddelde waarden liggen echter duidelijk uit elkaar. Nu moeten we echter opmerken, dat er verschillen zijn gevonden in de maten van de Huiskatten uit West en uit Midden Europa. De West Europese Huiskatten zijn significant groter dan de Midden Europese, die Kratochvíl voor zijn studie gebruikte (Kratochvíl, 1973). Het overlappingsgebied van de maten van de Wilde Kat en de Westeuropese Huiskat zal dus groter zijn dan het overlappingsgebied van Kratochvíl's gegevens. Kratochvíl heeft voor zover mogelijk zijn huiskatten-gegevens vergeleken met de uit de literatuur bekende gegevens van Westeuropese Huiskatten. (Kratochvíl, 1973, p. 23-30). Deze gegevens, afkomstig van Frouins, 1946; Haltenorths, 1957 en van Derenne, 1972, kunnen we dus ook gebruiken voor vergelijking met de Kat van Ter Worm.

Wat de maten betreft ligt de schedel met onderkaak van de Kat van Ter Worm geheel in het overlappingsgebied van Wilde Kat en Huiskat. Tabel 1 en 2

B. De onderkaak van de Huiskat valt om of staat zeer labiel.

geven respectievelijk een vergelijking van de maten van de Kat van Ter Worm met die van de Wilde Kat en die van de Westeuropese Huiskat. Er zijn tot nu toe slechts een gering aantal vergelijkbare gegevens van de Westeuropese Huiskat bekend. Bovendien geven de maten van de Kat van Ter Worm weinig aanwijzingen omtrent het al of niet „wild” zijn van dit dier, omdat het nog een jong dier was. Om bruikbare aanwijzingen te verkrijgen zou een vergelijking gemaakt moeten worden tussen de maten van deze kat en dezelfde maten van een serie subadulte dieren zowel van de Wilde Kat als van de Westeuropese Huiskat. Volgens Weigel in Grzimeck (1973) is een kat pas na drie jaar volledig uitgegroeid.

Hoewel de maten van de schedel van de Kat van Ter Worm ons op dit moment niet verder helpen, wijzen de 21 andere schedelkenmerken in hun totaliteit duidelijk in de richting van de Wilde Kat. Vooral het geheel ontbreken van een duidelijk huiskat-karakter in deze is een belangrijk gegeven. Alle kenmerken van de Kat van Ter Worm, zowel

de hierbovengenoemde schedel-kenmerken als de eerder vermelde kenmerken (v. Bree, 1963; v. Bree e.a., 1971), bevatten zoveel wild-eigenschappen, dat

de conclusie, dat dit dier een echte Wilde Kat is, naar mijn mening gerechtvaardigd is.

Tabel 1. De maten van schedel en onderkaak van de Kat van Ter Worm (NHM St. 951 z) vergeleken met de maten van de Wilde Kat volgens Kratochvíl, 1973. Hiervan worden de uitersten gegeven met daarachter het gemiddelde. Alle maten in mm.

schedelmaat	St. 951 z	Wilde Kat (51 ex.)
1. grootste lengte	91,0	88,9-111,6; 98,9
2. condylobasale lengte	86,5	82,8-102,2; 91,2
3. basale lengte	79,6	75,0- 95,0; 84,1
4. lengte hersenschedel	73,0	68,0- 81,0; 74,9
5. lengte gezichtsschedel	34,2	33,7- 46,4; 38,1
6. mediale lengte van Os parietale	38,8-39,9	28,2- 36,5; 31,7
7. lengte snuit	27	20,0- 31,6; 26,7
8. laterale lengte van Os nasale	23,7-23,9	21,0- 30,8; 27,0
9. lengte gehemelte	34,7	31,2- 42,2; 37,7
10. lengte van Lamina horizontalis van het Os palatinum	14,1	14,2- 18,4; 16,5
11. lengte Maxilla	28,4	25,8- 37,4; 31,8
12. breedte over de achterhoofdsknobbels	22,7	21,2- 27,0; 24,1
13. mastoïed-breedte	41,6	40,5- 47,4; 43,8
14. breedte over de gehooropeningen	36,3	38,0- 44,8; 41,5
15. breedte voorhoofd	45,5	43,8- 57,7; 51,5
16. postorbitale breedte	32,0	30,5- 36,0; 33,7
17. interorbitale breedte	18,9	15,9- 21,8; 18,9
18. breedte over de jukbogen	65,0	61,5- 79,2; 70,8
19. breedte gehemelte	39,9	36,2- 43,7; 40,0
20. breedte over de hoektanden	22,6	20,0- 27,0; 23,1
21. breedte hersenschedel	43,5	43,0- 48,4; 46,2
22. breedte Foramen magnum	14,3	13,7- 16,8; 15,4
23. lengte van C ¹ tot en met M ¹	24,9 R+L	23,6- 27,5; 25,4
24. lengte van P ² tot en met M ¹	21,8 R+L	20,0- 25,5; 22,7
25. lengte van P ² tot en met P ⁴	20,9 R+L	19,0- 24,0; 21,6
26. lengte van P ³ tot en met P ⁴	18,2 R+L	15,9- 20,0; 18,1
27. lengte scheurkies P ⁴	11,5 R+L	10,0- 12,6; 11,3
28. breedte scheurkies P ⁴	5,3 R+L	5,0- 6,4; 5,6
29. lengte C ¹	13,1-13,2	10,9- 16,4; 13,5
30. lengte alveole C ¹	5,9 R+L	4,5- 7,4; 5,8
31. breedte alveole C ¹	4,2 R+L	3,5- 5,1; 4,3
32. schedelhoogte	32,1	33,2- 38,9; 36,0
33. afstand tussen Foramen rotundum en Foramen ovale	2,8 R+L	2,1- 4,5; 3,3
34. doorsnede gehooropening	6,9-7,4	6,6- 7,9; 7,3

vervolg Tabel 1

onderkaaksmaat	St. 951 z	Wilde Kat (51 ex.)
1. lengte van Processus coronoideus tot voorrand alveole I ₁	59,3-59,5	59,0- 77,0; 66,1
2. onderkaakslengte	60,9-61,1	59,0- 74,8; 66,3
3. lengte van Processus angularis tot voorrand alveole I ₁	59,6-60,3	58,0- 74,0; 65,5
4. lengte van inbochtiging tussen Processus angularis en Processus condylaris tot voorrand alveole I ₁	58,3-58,4	56,5- 70,8; 62,7
5. lengte van Processus condylaris tot achterrand alveole C ₁	51,3-51,8	51,3- 66,3; 58,2
6. lengte van inbochtiging tussen Processus angularis en Processus condylaris tot achterrand alveole C ₁	50,0-50,3	49,3- 62,8; 54,6
7. lengte van Processus angularis tot achterrand alveole C ₁	51,0-51,7	51,2- 65,8; 57,5
8. lengte van achterrand alveole C ₁ tot achterrand M ₁	26,9 R+L	26,0- 31,0; 28,6
9. lengte P ₃ tot en met M ₁	20,8-21,2	19,4- 24,0; 21,7
10. lengte van P ₃ tot en met P ₄	12,3-12,7	11,8- 14,8; 13,4
11. lengte scheurkies M ₁	8,5- 8,6	7,4- 9,8; 8,6
12. breedte scheurkies M ₁	3,5 R+L	3,0- 4,2; 3,7
13. hoogte onderkaak tussen P ₃ en P ₄	10,0 R+L	9,2- 13,4; 11,2
14. hoogte onderkaak onder M ₁	10,0-10,9	9,9- 13,5; 11,9
15. grootste hoogte onderkaak	25,6-25,8	23,8- 33,6; 28,3
16. grootste dikte onderkaak	6,1- 6,0	4,9- 7,4; 5,9

Tabel 2. Enkele schedelmaten van de Kat van Ter Worm (NHM St. 951 z) vergeleken met de overeenkomstige maten van Westeuropese Huiskatten volgens Kratochvíl naar verschillende auteurs (Frouins, 1946; Haltenorths, 1957 en Derenne, 1972).

De nummers zijn hetzelfde als in Tabel 1. Alle maten in mm.

schedelmaten	St. 951 z	Westeuropese Huiskatten
11. grootste lengte	91,0	82,5-102,3; 91,1
2. condylobasale lengte	86,5	77,3- 99,1; —
3. basale lengte	79,6	67,0- 87,5; 77,3
9. lengte gehemelte	34,7	30,0- 42,3; 35,8
16. postorbitale breedte	32,0	23,8- 38,7; 32,1
		27,1- 36,0; 31,6
		26,4- 33,6; 30,5
18. breedte over de jukbogen	65,0	58,0- 74,7; 64,9
		— —; 64,5
		— —; 64,8
19. breedte gehemelte	39,9	32,7- 43,0; 37,4
21. breedte hersenschedel	43,5	39,0- 47,3; 42,7
		39,0- 44,6; 42,0

In bovenstaande is steeds sprake geweest van Wilde Kat en Huiskat. De wetenschappelijke naam is nog niet vermeld, omdat ook de systematische status van deze twee vormen in het verleden de nodige moeilijkheden heeft opgeleverd. De meeste auteurs zijn het er nu wel over eens, dat beide vormen tot één soort behoren. Ze zijn namelijk zeer goed te kruisen (Suminski, 1962; Blonk, 1963; v. Bree e.a., 1971; Bechtle, 1972; Weigel in Grzimeck, 1973; Kratochvíl, 1973; v. Wijngaarden, 1975). Ook Linnaeus was het hierover al eens met Daubenton, en beschreef beide vormen als *Felis catus* (Linnaeus, 1758; Linnaeus, 1761: Houttuyn-bewerking). Van deze vormen noemt hij de Huiskat het eerst.

Schreber beschrijft in 1777 de Wilde Kat of Boskat als een aparte soort en noemt hem *Felis silvestris*.

De Noord Afrikaanse vorm, die naar nu algemeen wordt aangenomen de stamvorm is van onze gedomesticeerde Huiskat, wordt in 1780 door Forster als *Felis libyca* beschreven.

Deze drie vormen zijn niet gelijkwaardig. De Huiskat representeert geen natuurlijke populatie en is ook niet als ondersoort te beschouwen. Dit geldt overigens voor alle gedomesticeerde huisdieren.

De Internationale Nomenclatuurregels voorzien nog niet in een aangepaste naamgeving voor huisdieren. Volgens de letter van deze regels zou de soortnaam *catus* Linnaeus, 1758, prioriteit hebben. Dit is echter geen ideale oplossing. Een andere mogelijkheid is om de huisdier-naam te onderdrukken ten gunste van de eerst beschreven wilde vorm en de huisdier-naam dan te gebruiken onder toevoeging van „forma”. Kratochvíl (1973) gebruikte deze oplossing, die echter (nog) niet geldig is. Ook v. Bree sprak zijn voorkeur uit voor deze schrijfwijze (1975, persoonlijke mededeling) en ik kan mij hier volledig bij aansluiten. De Huiskat zou dan heten: *Felis silvestris forma catus* L., 1758.

In de literatuur wordt meestal de naam *silvestris* Schreber, 1777, als soortnaam gebruikt. Zolang echter de International Commission on Zoological Nomenclature geen beslissing in deze heeft genomen,

blijft de naamgeving van huisdieren een probleem.

Rest mij nog de heren P. J. H. van Bree en A. W. F. Meijer te bedanken voor hun kritische opmerkingen.

Literatuur

- Bechtle, W., - Die Wildkatzen des Herrn Professors. Kosmos, 1972, nr. 11, p. 455.
- Blonk, H. L., - Wilde Katten. Zutphen, Thieme, 1963.
- Bree, P. J. H. van, - De Wilde Kat, *Felis silvestris* Schreber, 1777, Een nieuwe Zoogdiersoort voor Nederland. Nat. Hist. Maandblad, 1963, jg. 52, nr. 2, p. 24.
- Bree, P. J. H. van, P. J. A. van Mensch en R. W. M. van Soest, Nog eens over Wilde Katten, Verwilderde Katten en Huiskatten. Nat. Hist. Maandblad, 1971, jg. 60, nr. 3, p. 36.
- Brink, F. H. van den, Zoogdierengids. Amsterdam, Elseviers, 1972.
- Haan, J. H. H. de, Beschrijving van een in de Kootspeel gevangen Wilde Kat ♂. Nat. Hist. Maandblad, 1970, jg. 59, nr. 10, p. 151.
- Internationale Regeln für die Zoologische Nomenklatur. Frankfurt, 1962.
- Kratochvíl, Z., - Schädelkriterien der Wild- und Hauskatze (*Felis silvestris silvestris* Schreb., 1777 und *F. s. f. catus* L., 1758). Acta Sc. Nat. Brno, VII (10): 1-50. 1973.
- Linnaeus, C., - Systema Naturae. Tomus I, Editio Decima, Reformata. Holmiae, Laurentii Salvii. 1758.
- Natuurlijke Historie of Uitvoerige Beschrijving der Dieren, Planten en Mineralen volgens het Samenstel van den Heer Linnaeus. (bewerkt door F. Houttuyn) Te Amsterdam, by F. Houttuyn, 1761.
- Suminski, P., - Research in the native form of wild cat (*Felis silvestris* Schreber) on the background of its geographical distribution. Folia forest. Polonica, A 8: 1-81. 1962. (geschreven in het Pools, met samenvatting in Engels en Russisch.)
- Weigel, I., - Kleine Katten; in Grzimeck, Het Leven der Dieren, Deel XII, p. 339. Utrecht/Antwerpen, Spectrum, 1973.
- Wijngaarden, A. van, V. van Laar, M. D. M. Trommel, - De Verspreiding van de Nederlandse Zoogdieren. Lutra, Vol. 13, nr. 1-3. (Mededeling R.I.N. nr. 34) Leiden, 1971.
- Wijngaarden, A. van, - De Nederlandse Landroofdieren - Carnivora. Wetenschappelijke Mededeling K.N.N.V. nr. 106; Mededeling R.I.N. nr. 89. 1975.

DE ACULEATEN (bijen en wespen) VAN DE SCHIEPERSBERG

(eerste deel)

door Br. V. LEFEBER

In de 63ste jaargang van dit Maandblad, nr. 9, pag. 156-160 heeft A. van Haperen een artikel gewijd aan dit gebied, waarin naast enkele opmerkingen over de terreingesteldheid en de vegetatie, vooral de waargenomen vogels besproken werden. Omdat Aculeaten over het algemeen echte zonnedieren zijn, zal het bos van de Schiepersberg in het hier volgende artikel buiten beschouwing blijven.

De groeve echter en ook de aanliggende kalkweiden zijn voor deze insecten een ideaal terrein. Er werden vanaf 1966 zeker 174 soorten aangetroffen. Omdat en de groeve zelf en ook het bos nog zeer jong zijn, \pm 25 jaar, leek het mij interessant om de Aculeatenpopulatie die zich hier in die korte tijd gevestigd heeft te vergelijken met die van een ruim honderdjarige tuin in het Centrum van Maastricht, n.l. onze eigen Beyarttuin, gelegen op 500 m van het Vrijthof en 200 m van de beroemde oude verdedigingswerken, de „Bossche Fronten”. In die tuin werden door schrijver persoonlijk 142 soorten aangetroffen.

In de groeve van de Schiepersberg (zie kaartje) noem ik als gunstige factoren voor vestiging van Aculeaten:

- de beschutte ligging, want zelfs de op het Z.W. gelegen ingang is nog beschermd door een brede bosrand.
- de rijke vegetatie; al zou ik nu niet direct enkele zeldzame planten kunnen noemen.
- de afwisseling tussen nat en droog: in het voorste, smalle deel ligt nog een kleilaag, die heel lang vochtig blijft, terwijl het brede, achterste gedeelte een paar meter dieper is uitgegraven en de grond is daar zeer doorlatend en veel droger.
- de puinhellingen, onder langs de steile kalkwanden, zijn een ideale nestgelegenheid voor talrijke graafbijen en -wespen, evenals de lösslaag langs de

bovenrand en de leemresten in de aangesneden geologische orgelpijpen.

- zonnig struikgewas is overvloedig aanwezig.
- de kalkweide van de Koeberg lokt weer andere soorten.

In de Beyarttuin zijn behalve de overvloedige hoeveelheid bloeiende planten gedurende het hele jaar vooral van belang:

- de eeuwenoude muren, al zijn enkele de laatste jaren helaas gerestaureerd.
- het oude houtwerk, dat hier en daar aanwezig is, vooral in de oude stallen.
- de vele stapelmuurtjes van mergelblokken, waartussen het veilig wonen is.

Laten we samen enkele wandelingen maken naar de groeve-Schiepersberg.

Na elke wandeling geef ik een volledig lijstje van de in dat jaargetijde aangetroffen soorten.

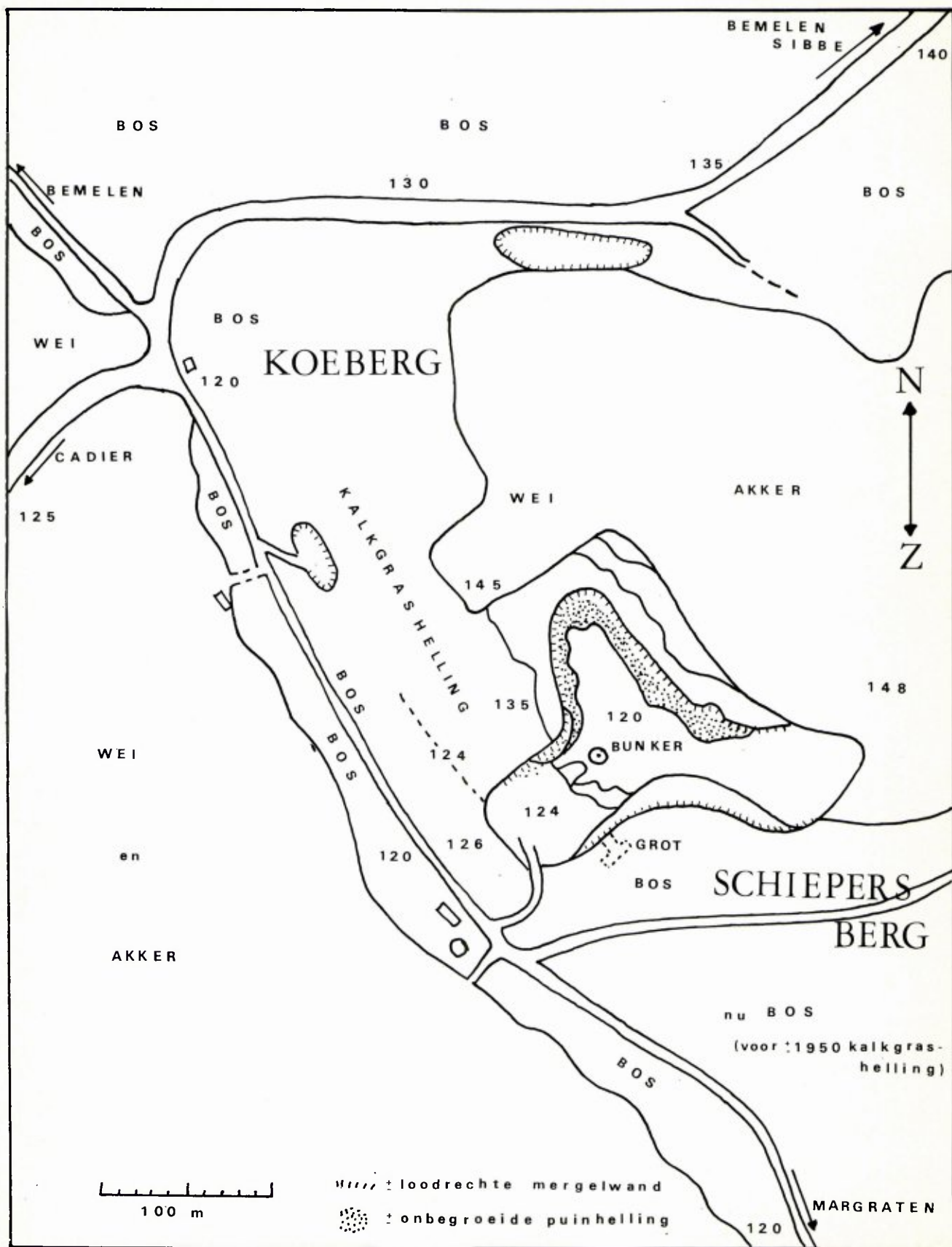
De soorten met een * zijn ook in de Beyarttuin waargenomen.

Achter elke soort vindt u:

- de door mij waargenomen vliegtijd (uiteraard niet alleen in dit terrein).
- de plant(en) waarop ik een ♀ in de groeve heb aangetroffen.
- tussen haakjes de plant(en) waarop ik de ♀♀ elders heb aangetroffen. Ik heb expres alleen de vliegplanten van de ♀♀ opgenomen, omdat de ♂♂ veel minder kieskeurig zijn. Andere auteurs doen het wel, maar daardoor wordt het beeld van het bloembezoek m.i. totaal vertekend.

Voorjaarswandeling

Eerste week van april. Het is nat in de groeve, althans in het voorste deel. In de vele plassen zijn vaak geelbuikpaddes aan te treffen. Er bloeit nog wat klein hoefblad, veel paardebloemen en madeliefjes. Verder wilg en wilde kers en op de bovenranden sleedoorn. Ook als de zon schijnt, zijn er zo vroeg in het jaar natuurlijk nog geen wespen te zien; dat zijn

zomerdieren. Maar voorjaarsbijtjes vliegen er al heel wat rond. Er is bijna geen bloempje te vinden, of er zit wel een bijtje op: veel groefbijen (*Halictus*), allemaal ♀♀, die overwinterd hebben. Ze verzamelen daar pollen in gezelschap van hun parasiet, de wespbij *Nomada sheppardana*. Ook zandbijtjes (*Andrenella*) bezoeken in grote aantallen deze vroegbloeiërs; er zitten enkele zeldzame soorten tussen. *Andrenella strohmeella* is hier zelfs talrijk, terwijl in Nederland slechts enkele vindplaatsen bekend zijn. Hun parasiet is de wespbij *Nomada flavoguttata*, die ook heel gewoon is in de groeve.

Op dezelfde planten vinden we ook een groter zandbijtje, *Andrena bicolor* (bruin en zwart), dat bij vastpakken dadelijk herkenbaar is aan de sterke uiengeur. Zo heeft een nog groter broertje: *Andrena sabulosa*, die we ook in aantal aantreffen, maar dan vooral op de wilgekatjes, een muskusgeur. Pakt u die bij maar liever niet in de hand, want die kan wél door uw huis, als het tenminste een ♀ is; de ♂♂ hebben immers geen angel.

Nu we toch naar de wilgekatjes kijken in het lage deel van de groeve, of boven langs de N.O. rand: ook daarop zoemen heel wat bijen rond en niet alleen

Een gedeelte van het „werkterrein”.

(Foto: P. J. van Nieuwenhoven)

In de Beyarttuin: Noordmuur kapel vrm. klooster der Cellebroeders (\pm 1530) vóór de restauratie (1962). (foto: archief Beyart)

honingbijen. Vooral valt op een stevige rood en zwart behaarde metselbij, *Osmia cornuta*. Om de nestplaats te bereiken moeten we wel wat klimmen tegen de grote puinkegel aan de voet van de grote orgelpijp. In de lössresten, die zich daar bevinden, hebben de ♀♀ haar nestgang uitgegraven. De vrij grote gaatjes zijn duidelijk te zien en er zitten nog grotere gaten (\pm 1 cm) tussen. De bewoner daarvan, die wel op een kleine hommelmel lijkt en graag op dovenetels vliegt, kondigt zich met luid gezoem aan: de sachembij, *Anthophora acervorum*.

Als we even rustig blijven staan, bemerken we tussen die vliegende zoemers ook nog enkele ongeveer evengrote bijen, die het heel wat stiller doen; dat is de rouwbij, *Melecta punctata*, die haar eitjes wil leggen in de nesten van *Anthophora*. Ook de boven-

genoemde *Andrenella strobmella* graaft haar nesten in dezelfde orgelpijp en zo zijn er nog een stel meer, maar dan in de zomer.

Eenmaal heb ik op dezelfde plek de wespbij *Nomada lathburiana* aangetroffen.

Dat moet wel haast een zwerfster van de nabijgelegen Bemelerberg (2 km) geweest zijn, want ze parasiteert bij de zandbijen *Andrena vaga* en *cineraria*, die ik geen van beide hier in de groeve ooit gezien heb. Maar de laatste is wel op de Bemelerberg een gewone soort.

Als we nog even terugkeren naar het bospad voor de groeve, dan vinden we vooral op paardebloem, nog een vrij grote zandbij: *Andrena humilis*; tenminste daar lijkt ze sprekend op. Toch is het voor ons al jaren een vraag, of we hier niet met een andere

soort te doen hebben, want in het hele land vliegt *A. humilis* veel later in het jaar. Zie hieronder. Natuurlijk vliegt er nog veel meer. En als men enkele jaren achtereen een paar van die voorjaarsbezoeken brengt, kan het lijstje er als volgt uitzien:

**Anthophora acervorum* L., 23.III-7.VI; op Labiaten, vooral hondsdrag/*Glechoma*/ en dovenetels/*Lamium-spec.*/; Nest in steile wanden.

**Melecta punctata* F., 18.IV-15.VI; op *Lamium-spec.* en zenegroen/*Ajuga*/; voedsel-parasiet bij de vorige soort.

**Nomada fabriciana* L., 23.III-22.VII; op wilg/*Salix-spec.*/, paardebloem/*Taraxacum*/, ereprijs/*Veronica*/; (Daslook/*Allium*/ en zinkviooltje/*Viola calaminare*/). Voedselparasiet bij *Andrena bicolor*, *angustior* en *chrysosceles*.

**Nomada flava* Pnz., 10.IV.-26.V; op alles wat bloeit; parasiet bij *Andrena sabulosa* en *nigroaenea*. *Nomada flavoguttata* K., 25.III-30.VII (bovendien een ♀ op 20.VIII) op *Taraxacum* en Sleedoorn/*Prunus spinosa*/ en (bosbes/*Vaccinium*/); vliegt in twee generaties, maar de scheiding is niet aan te geven; het exemplaar van 20.VIII kan misschien wel op een derde generatie duiden; parasiteert bij kleine *Andrena*'s.

Nomada fucata Pnz., 12.IV-13.VI en 29.VI-27.IX; op madelief/*Bellis*/ en (Sleedoorn/*Prunus spinosa*/, *Potentilla*, *Lotus*, *Centaurea* en *Senecio-spec.*); parasiet bij *Andrena flavipes*.

Nomada lathburiana K., 1.IV-18.V; op *Prunus spinosa*; (*Vaccinium* en *Viola calaminare*); bij *Andrena vaga* en *cineraria*.

Nomada lepeletieri Pér., 19.IV-30.V + (2 ♂♂ te Bemelen op 29.VII.1968!!); op *Taraxacum* en *Tussilago*/klein hoefblad/; bij *Andrena gravida*.

**Nomada marshammella* K., 10.IV-4.VI en 17.VI-13.VIII; op *Bellis* en *Taraxacum*, verder op (*Vaccinium* en gulden roede/*Solidago*/); bij grote *Andrena*'s, als: *thoracica*, *pubescens* en *sabulosa*.

Nomada panzeri Lep., 8.IV-6.VI; op (*Prunus spinosa* en *Vaccinium*); zeer waarschijnlijk bij *Andrena varians*.

Nomada sheppardana K., 4.V-15.VII; (wel eens op *Viola calaminare* gezien te Plombières); verder uitsluitend bij de nesten van kleine *Halictus-spec.*

**Andrena bicolor* F., 8.III-8.V en 17.VI-16.VIII (+ 11.II.1975!!); zeer gewoon op alles wat bloeit, vooral *Salix*, Composieten, *Campanula*, *Glechoma*, (Hyacinth, *Reseda* en zinkboerenkers/*Thlaspi calaminare*/).

N.B. in 1975 vloog de soort al op 11.II! op de St.-Pietersberg.

**Andrena flavipes* Pnz., talrijk, 15.III-10.V en 8.VII-7.X, vooral op *Salix* en Composieten.

**Andrena fulva* Schrk., 23.III-27.V op *Salix*, (*Tussilago*, *Prunus spinosa*, Meidoorn/*Crataegus*/, scheefbloem/*Iberis*/, *Aucuba*, *Vaccinium* en paarse dovenetel/*Lamium purpureum*/).

Andrena gravida Imh., 30.III-2.VI; enkele exemplaren 24.VII-25.VIII (zie *Nomada lepeletieri*!!); op *Taraxacum*, (*Salix*, *Prunus spinosa*, duindoorn/*Hippophaë rhamnoides*/ en rode ogentroost/*Eufrasia odondites*/).

**Andrena haemorrhoa* F., een van onze gewoonste bijen, 4.IV-18.V; *Salix*, *Taraxacum*, braam/*Rubus*/, muurpeper/*Sedum acre*/ en (*Crataegus*).

Merkwaardig dat de parasiet, *Nomada ruficornis* noch in de groeve, noch in de Beyarttuin werd aangetroffen.

**Andrena helvola* L., 6.IV-8.VII; op *Prunus spinosa* en *Prunus-spec.*; verder op (*Salix*, *Crataegus*, *Vaccinium* en *Libanotis montana*).

Andrena humilis Imh., in de groeve en enkele andere plaatsen in Z.-Limburg, 12.IV-25.VI; elders 7.VI-12.VIII; op *Tussilago*, *Taraxacum*, (zinkboerenkers/*Thlaspi calaminare*/, boterbloem/*Rhanunculus acer*/, zevenblad/*Aegopodium*/, *Lotus*, bereklauw/*Heraclum*/, Gelderse roos/*Viburnum opulus*/ en Composieten). Een mogelijke parasiet van die vroege *humilis* werd nooit aangetroffen; van de zomersoorten zijn bekend: *Nomada femoralis* en *cinctiventris* Fr. = *stigma* auct. (nec F. = *cinnabarina* Mor.).

**Andrena minutula* K., 15.III-30.V en 25.VI-28.VIII; op *Salix*, *Tussilago*, *Taraxacum*, bereklauw,

/Heracleum/, (herik/Sinapis ervensis/, muur/Stellaria/Campanula, Solidago en biggenkruid/Crepis/); parasiet: *Nomada flavoguttata*.

Andrena minutuloides Perk., 12.IV-2.VI en 12.VII-27.VIII op *Taraxacum*, fluitekruid/*Anthriscus silvestris*/ en (*Heracleum*).

**Andrena nigroaenea* K., 27.III-20.IV op (*Salix*, *Taraxacum*, *Rubus*, *Reseda*, wondklaver/*Anthyllis*/ en koolzaad/*Brassica napus*/). Als parasiet noem ik *Nomada goodeniana* en *fulvicornis*.

Andrena pubescens Ol., 31.III-7.VI; op *Salix*, *Taraxacum*, *Crataegus*, (*Vaccinium* en engboom/*Frangula*/). Parasiet: *Nomada lineola*. Geen van deze laatste drie *Nomada*'s werd in de groeve aangevonden.

**Andrena sabulosa* Scop., 24.III-20.VI, vooral op *Salix* en *Taraxacum*, verder op koolzaad/*Brassica napus*/, *Vaccinium* en engbloem/*Cynanchum*/; de variëteit *scoticus* ook eenmaal op *Bellis*.

Andrena strommella Stöckh., 12.III-27.V en een ♀, 17.VI; op *Tussilago*, *Prunus spinosa*, *Prunus*-spec. en *Potentilla*; de ♂♂ bovendien op *Salix*; nestelt in de orgelpijp.

Andrenatibialis K., 28.III-13.VI; op *Salix*, *Tussilago* en *Taraxacum*; Parasiet: *Nomada lineola* K.

Andrena varians K., 31.III-25.V; op *Tussilago* en Groot hoefblad/*Petasites*/, *Ajuga*, (*Taraxacum*, *Salix*, *Prunus spinosa*, *Berberis*, *Crataegus*, en bergvlier/*Sambucus racemosa*/).

Van de groefbijen (*Halictus*) ziet men, zoals reeds gezegd, in het voorjaar alleen de overwinterde ♀♀; de ♂♂ komen pas veel later. De meeste soorten vliegen in twee generaties, waartussen nauwelijks een grens te trekken valt. In het late najaar ziet men van de tweede generatie nog de ♂♂ rondvliegen totdat de vorst invalt. De ♀♀ trekken zich bijtijds in de grond terug en overwinteren na de bevruchting. Voor deze voorjaarswandeling noem ik:

**Halictus continentalis* Bl., ♀♀: 8-12.IV en 1.VII-6.IX (en een ♀ op 6.XI);

♂♂: 12.VII-10.X; ♀♀ op *Taraxacum*, (*Viola calaminare*, *Carduus*, *Scabiosa*, kaasjeskruid/*Malva*/ en *Thlaspi calaminare*).

**Halictus calceatus* Sc., ♀♀: 28.III-12.IX; op *Taraxacum*, (*Salix*, gewone raket/*Sisymbrium officinale*/ en ijzerhard/*Verbena officinalis*/). ♂♂ van 20.IV-29.X; nest in de grond.

**Halictus fulvicornis* Nyl., ♀♀, 30.III-10.X; op *Bellis*, *Rubus*, *Aegopodium*, (*Potentilla*, fijnstraal/*Erigeron acer*/ en wilgeroosje/*Epilobium angustifolium*/). ♂♂ van 30.VI-15.X; ook op (*Mentha*-spec. en *Frangula*).

**Halictus laticeps* Schck., ♀♀ van 30.III-2.IX op *Taraxacum*, *Salix*, *Heracleum*, *Aegopodium*, *Thymus*, (*Allium*, *Solidago*). ♂♂ van 25.VI-29.IX.

**Halictus leucopus* K., ♀♀ van 25.III-30.IV? en 17.X? op *Bellis* en (muur/*Stellaria*/); ♂♂ van 16.VII-7.X.

**Halictus minutissimus* K., ♀♀ van 31.III-9.V en 13.VI-11.X; op *Taraxacum*, *Tussilago* en *Bellis*; ♂♂: 17.VII-20.IX?

Halictus minutus Schck., ♀♀ van 30.III-11.VI en 28.VI-28.VIII; op *Prunus spinosa*, *Scabiosa* en *Potentilla*; ♂♂ van 11.VII-24.X.

**Halictus morio* F., ♀♀ van 29.III-27.I en 15.VI-20.VII; op *Veronica*, (*Allium* en klaverzuring/*Oxalis*-spec./).

Aan de hommelse soorten (*Bombus* en *Psithyrus*) heb ik helaas te weinig aandacht besteed.

Vosrode zandbij (*Andrena fulva* Schrk.).

AANKONDIGINGEN

Van de heer G. H. J. Salden te Geleen ontvingen wij wederom een inventarisatierapport, ditmaal van het bos- en natuurgebied de „Hondskerk”, gelegen in de Gemeente Munstergeleen.

De samensteller geeft naast een beschrijving van het betreffende gebied een opsomming van de aanwezige bomen en planten en een opgave van waargenomen vogels, waarbij dan nog apart vermeld wordt of de soort als broedvogel, standvogel dan wel als toevallige gast werd geconstateerd.

Dit rapport is opgenomen in het documentatiecentrum van het Natuurhistorisch Museum en via de Museumbibliotheek voor belangstellenden ter bestudering beschikbaar.

Ook vestigen wij – mogelijk ten overvloede – nog eens de aandacht op een soortgelijk inventarisatierapport van het natuurgebied „Stammenderbos” (gem. Schinnen) door dezelfde schrijver. (zie Maandblad nr. 3, maart 1975).

DE NEDERLANDSE MYXOMYCETEN

door N. E. Nannenga-Bremekamp
(ISBN 90 03 93130 5, 440 blz. gebonden).

In dit omvangrijke werk zijn 231 Nederlandse soorten en 23 variëteiten beschreven. Van elke soort en variëteit zijn meerdere afbeeldingen gegeven, soms bestaande uit tot 10 figuren, alle vervaardigd door de auteur. Van 62 soorten, die in de wereld-monografie van Martin en Alexopoulos, 1969, niet zijn afgebeeld, zijn in dit boek illustraties opgenomen.

Tevens zijn 13 platen, elk een volle bladzijde beslaand, opgenomen, waarop de sporen van vele soorten slijmzwammen zijn getekend.

Er is een uitgebreide index. Hierin zijn ook alle synoniemen opgenomen, terwijl vermeld is welke de gangbare naam is.

Het boek is verkrijgbaar bij het Bureau van de K.N.N.V. te Hoogwoud (N-H).

Na storting van het verschuldigde bedrag op giro 13028 t.n.v. Bureau K.N.N.V. te Hoogwoud (N-H) wordt het franko toegezonden. Prijs f 70,— (voor leden K.N.N.V. f 62,50).

TIJDELIJKE HUISVESTING van het NATUURHISTORISCH MUSEUM

In verband met de sinds kort begonnen werkzaamheden voor de ruimtelijke uitbreiding werd het Museum-complex medio juni voor een periode van 1½ - 2 jaar voor het publiek gesloten.

Burgemeester en Wethouders van Maastricht hebben, als tijdelijk onderdak tijdens de bouwperiode, het voormalig gebouw van de Montessorischool aan de Stokstraat beschikbaar gesteld en een grondige opknapping van dit gebouw mogelijk gemaakt.

In september zullen in dit „nood-museum” een aantal expositiezalen en de bibliotheek weer voor het publiek geopend worden. De juiste datum zal via de pers bekend worden gemaakt. Vanaf begin september zullen weer „Museumlessen” aan schoolklassen gegeven kunnen worden. Ook voor de afd. Maastricht van het Natuurhistorisch Genootschap zal aan de Stokstraat in het leslokaal een basis voor zijn maandvergaderingen beschikbaar zijn.

In een volgend nummer zal een en ander omtrent de thans begonnen omvangrijke uitbreiding van het museum-complex worden medegedeeld. Gehoopt wordt, dat het geheel in het voorjaar van 1977 gereed zal zijn en feestelijk geopend kan worden.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN

MAASTRICHT: Donderdag, 4 september om 20.00 uur in het tijdelijk verblijf van het Natuurhistorisch Museum **Stokstraat 46** (voormalige Montessorischool achter de basiliek van O.L. Vrouw). Het woord is aan de leden.

HEERLEN: Dinsdag, 2 september 1975 in het Grotiuscollege, Akerstraat 17, Heerlen. Aanvang 19.30 uur.

Onderwerp: Bespreking resultaten van de excursies op 17 en 30 augustus en mededelingen van de leden.

VENLO: De kring Venlo houdt in het zomerseizoen geen maandvergaderingen. Daarvoor in de plaats worden excursies georganiseerd (zie elders op deze pagina).

EXCURSIES EN AKTIVITEITEN

Kring Heerlen

Zaterdag 30 augustus 1975

PADDESTOELEN EXCURSIE
NAAR HET STAMMENDERBOS
o.l.v. de heer P. B. Jansen uit Breda.

Samenkomst om 8.30 uur bij station Spaubeek (afrit Spaubeek van autobaan Heerlen-Beek).

Gemaakt zal worden een ochtendwandeling. Lunchpakket meenemen s.v.p. Het I.V.N. afd. Spaubeek, dat als gastheer optreedt, stelt koffie beschikbaar.

In de middag wordt er met de microscoop gewerkt, waarbij de heer Jansen ons het een en ander zal tonen wat tijdens de wandelingen aan paddestoelen niet op te merken was.

Zaterdag 13 september 1975

PADDESTOELEN- EN MOSSEN-DAG
op het terrein van mej. Blankevoort, Schelsberg 306 te Heerlen.

Samenkomst om 8.00 uur. De heer L. van Noorden uit Maastricht zal de gids zijn voor de mossen en hij zal de aanwezigen wijzen hoe of de moeilijkheden op het terrein van de mossen kunnen worden opgelost. Het terrein is rijk aan soorten paddestoelen en mossen.

Lunchpakket meenemen s.v.p., voor koffie wordt gezorgd.

Kring Venlo „Vrienden der Natuur”

Zondag, 21 september 1975

PADDESTOELENEXCURSIE NAAR
„ZWART WATER” Venlo.
Vertrek om 10.00 uur vanaf „Ons Buiten”.

DE NATUUR IN

Natuurwandelingen I.V.N.-Limburg

- Zondag 31 aug. *Busexcursie van Botrange door de Hoge Venen naar Eupen, o.l.v. IVN-Maastricht. Opgave door storting buskosten, leden f 8,50, niet-leden f 10,— op giro-no. 2405239 t.n.v. penningmeester IVN-Maastricht, tel. 043-32760. Vertrek bus: Emmaplein 8.30 uur; Kazerne 8.35; Station 8.45; Kruispunt Heer om 8.50 uur.
*Wandeling omgeving Vaesrade, o.l.v. IVN-Nuth/Wijnandsrade. Vertrek van de kerk Vaesrade om 14.00 uur.
- Zondag 7 sept. *Omgeving Meers en Maasland, o.l.v. IVN-Elsloo. Vertrek kerk Meers om 14.00 uur.
*Omgeving Gulpen, o.l.v. IVN-Geleen. Vertrek LTM-station Rijksweg Gulpen om 14.30 uur.
*Bronnengebied Grasbroek-Molenbeek, o.l.v. IVN-Spaubeek. Vertrek van kerk Guttecoven om 14.30 uur.
*Gebied de Lexi, o.l.v. IVN-Stein.
- Zaterdag 13 sept. *Middagwandeling Brunsummerheide, o.l.v. IVN-Schaesberg/Nieuwenhagen. Vertrek zwembad de Molt om 14.00 uur.
- Zondag 14 sept. *Omgeving van Wylré, o.l.v. IVN-Ubachsberg/Voerendaal. Vertrek van Station Wylré om 14.30 uur.
*Wandeling door het Susterenderhout, o.l.v. IVN-Swentibold. Vertrek van Station Susteren om 14.30 uur.
*Bustocht Baneheide-Wahlwiller, o.l.v. IVN-Kerkrade. Opgave en inlichtingen tel. 04445-5403 of storting busgeld f 4,50; kinderen f 2,50 op giro-no. 2526537 t.n.v. penningmeester Kerkrade. Vertrek Maria Goretti om 13.00 uur, Kaalheide om 13.20 uur.
- Zondag 21 sept. *Wandeling omgeving Noorbeek, o.l.v. IVN-Maastricht. Vertrek van kerk Noorbeek om 14.30 uur.
*Excursie Melikerheide, o.l.v. IVN-Roermond. Vertrek LTS St. Wirosingel te Roermond om 14.00 uur.
*Brunsummerheide, o.l.v. IVN-Brunssum. Vertrek van kerk Heksenberg om 14.30 uur.
*Omgeving Eckelrade, o.l.v. IVN-Bocholtz/Simpelveld. Vertrek Wilhelminaplein Bocholtz om 9.30 uur.
*Dagwandeling omgeving Spaubeek-Sweykhuisen, o.l.v. IVN-Meerssen. Vertrek kerk Sweykhuisen om 10.30 uur.
*Rond kasteel Gen Hoes via Oud-Lemiers, o.l.v. IVN-Vijlen/Vaals. Vertrek kerk Lemiers om 14.30 uur.

AANKONDIGING

Van de Stichting Proefbijenstand „Ambrosius-hoeve”, Tilburgsestraat 32, Hilvarenbeek ontvingen wij de tekst van onderstaand bericht, dat wij gaarne in Uw belangstelling aanbevelen.

„OPROEP

Oprichting Vereniging van Vrienden van Ambrosius-hoeve te Hilvarenbeek

Momenteel is een klein comité bezig met de voorbereidingen voor de oprichting van een kring van belangstellenden rond de Proefbijenstand „Ambrosius-hoeve” te Hilvarenbeek. Deze instelling voor praktijkonderzoek in de bijenhouderij wordt geëxploiteerd door een stichting. In het bestuur van deze stichting zitten vertegenwoordigers van de samenwerkende organisaties van bijenhouders in ons land. Tot dusverre droegen de leden van deze organisaties bij in de exploitatieverliezen door een kleine toeslag op de prijs van de bijensuiker.

Evenals bij soortgelijke instellingen, zoals botanische tuinen, wel het geval is, wil men een kring van geïnteresseerden nauwer bij de gang van zaken op de Proefbijenstand betrekken. Wij denken daarbij niet alleen aan bijenhouders en zij, die dit denken nog eens te worden. Maar aan allen, die op enigerlei wijze geïnteresseerd zijn in de honingbijen en hun naaste verwanten, zij die geïnteresseerd zijn in zuivere en/of toegepaste bloembio-logie of in het grote sortiment bomen en heesters in de tuin van deze Proefbijenstand.

De oprichtingsvergadering zal gehouden worden op zaterdag 27 september a.s. te Hilvarenbeek, 's morgens om 10.30 uur.

De burgemeester van Hilvarenbeek, de heer J. P. M. Meuwese, heeft daarvoor de raadzaal van de gemeente beschikbaar gesteld. 's Middags zal er gelegenheid zijn de tuin van de „Ambrosius-hoeve” te bezoeken.

Naast de bijenhouders hopen wij ook op belangstelling van de zijde van natuur- en plantenliefhebbers. Indien U van plan bent om te komen, stellen we bericht vooraf aan de sekretaris van het oprichtingscomité, adres: Beukenhof 4 te Ulvenhout, of aan de Proefbijenstand „Ambrosius-hoeve” te Hilvarenbeek zeer op prijs. U ontvangt dan te zijner tijd nog een uitnodiging voor de bijeenkomst en een exemplaar van de concept-statuten.

Mogen wij U op 27 september in „Beek” verwelkomen?

Het oprichtingscomité.”